

EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA

PROGRAM NAUCZANIA (KLASA 8)

Autor: Barbara Boniek

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP.....	3
II. SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA.....	4
III. TREŚCI EDUKACYJNE.....	8
IV. SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA...	20
V. PROPOZYCJE KRYTERIÓW OCENY I METOD SPRAWDZANIA OSIĄGNIĘĆ UCZNIWA....	27
VI. WYKAZ DOKUMENTÓW NIEZBĘDNYCH W PRACY NAUCZYCIELA EDUKACJI DLA BEZPIECZEŃSTWA....	37

I. Wstęp

Tradycyjne pojmowanie bezpieczeństwa jako zdolności do przeciwdziałania zagrożeniom zewnętrznym i kojarzone zazwyczaj z działaniami wojennymi odchodzi w przeszłość. Współcześnie o wiele większego znaczenia nabiera kształcenie umiejętności radzenia sobie z wieloma niebezpieczeństwami, które wynikają z dynamicznego rozwoju cywilizacji i industrializacji.

Stale wzrasta ilość czynników powodujących bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia człowieka. Chociaż nie mamy wpływu na występowanie sytuacji kryzysowych, możemy się nauczyć właściwie na nie reagować, a dzięki temu zapobiegać ich niepożądanym skutkom, pomagać potrzebującym czy sprawnie pokierować akcją ratunkową. Brak wiedzy i uleganie emocjom powodują, że działamy chaotycznie, w panice. Może to zaszkodzić nam, a także ludziom znajdującym się na miejscu zdarzenia, dlatego też istotne stało się przygotowanie społeczeństwa do radzenia sobie w trudnych sytuacjach.

Reforma edukacji z 2008 r. wprowadziła nowy przedmiot edukacja dla bezpieczeństwa. Szczególny nacisk położono przy tej okazji na szeroko rozumiane bezpieczeństwo. Jako pierwsi nowego przedmiotu uczyli się uczniowie gimnazjum, a następnie szkół ponadgimnazjalnych. Kolejna reforma – z 2017 r. – wiązała się ze zmianami w podstawie programowej, ale również zmianami etapów kształcenia. Obecnie przedmiot będzie nauczany na II etapie kształcenia (klasa 8) i na III etapie. Program nauczania edukacji dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej powstał na bazie podstawy programowej tego przedmiotu (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej).

II. SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Rozumienie istoty bezpieczeństwa państwa.
- II. Przygotowanie uczniów do działań w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych).
- III. Kształtowanie umiejętności z zakresu podstaw pierwszej pomocy.
- IV. Kształtowanie postaw indywidualnych i społecznych sprzyjających zdrowiu.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Bezpieczeństwo państwa

Uczeń:

- 1) zna i charakteryzuje podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa, rozumie istotę problemu bezpieczeństwa; wymienia składniki bezpieczeństwa państwa;
- 2) jest zorientowany w geopolitycznych uwarunkowaniach bezpieczeństwa, wynikających z położenia Polski;
- 3) zna i przedstawia rolę organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski.

II. Działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych)

Uczeń:

- 1) wymienia przykłady nadzwyczajnych zagrożeń (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka);
- 2) wymienia zasady ostrzegania ludności o zagrożeniach; rozróżnia poszczególne sygnały alarmowe i środki alarmowe; omawia zasady właściwego zachowania się w razie uruchomienia sygnałów alarmowych;
- 3) przedstawia obowiązki ludności w sytuacjach wymagających ewakuacji;
- 4) omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń;
- 5) wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: pożaru, wypadku komunikacyjnego, zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy, uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych, zdarzenia terrorystycznego.

III. Podstawy pierwszej pomocy

Uczeń:

- 1) rozumie znaczenie podejmowania działań z zakresu udzielania pierwszej pomocy przez świadka zdarzenia oraz przedstawia jego rolę;
- 2) zna zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia, w tym:

- a) unikania narażania własnego zdrowia,
  - b) oceniania własnych możliwości,
  - c) rozpoznawania potencjalnych źródeł zagrożenia w kontakcie z poszkodowanym,
  - d) wskazywania sposobu zabezpieczenia się przed zakażeniem w kontakcie z krwią i płynami ustrojowymi, stosowania uniwersalnych środków ochrony osobistej;
- 3) podaje przykłady zagrożeń w środowisku domowym, ulicznym, wodnym, w przestrzeniach podziemnych, w lasach;
- 4) przedstawia metody zapewnienia bezpieczeństwa własnego, osoby poszkodowanej i otoczenia w sytuacjach symulowanych podczas zajęć;
- 5) potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia:
- a) wyjaśnia pojęcie *stan zagrożenia życia*,
  - b) wskazuje przyczyny i okoliczności prowadzące do szybkiego pogorszenia stanu zdrowia lub zagrożenia życia,
  - c) wyjaśnia rolę układu nerwowego, układu krążenia i układu oddechowego w utrzymywaniu podstawowych funkcji życiowych;
- 6) wie, jak prawidłowo wezwać pomoc:
- a) wymienia nazwy służb ratunkowych i podaje ich numery alarmowe,
  - b) wskazuje, kiedy wezwać pomoc i w jaki sposób przekazać informacje o zdarzeniu;
- 7) podaje przykład aplikacji na telefon komórkowy wspierającej udzielanie pierwszej pomocy;
- 8) zna zasady postępowania z osobą nieprzytomną:
- a) wymienia objawy utraty przytomności,
  - b) ocenia przytomność poszkodowanego,
  - c) ocenia czynność oddychania u osoby nieprzytomnej (trzema zmysłami, przez okres do 10 sekund),
  - d) wyjaśnia mechanizm niedrożności dróg oddechowych u osoby nieprzytomnej,
  - e) udrażnia drogi oddechowe rękoczynem czoło – żuchwa,
  - f) układa osobę nieprzytomną w pozycji bocznej bezpiecznej,
  - g) zapewnia osobie nieprzytomnej komfort termiczny;
- 9) systematycznie ponawia ocenę oddychania u osoby nieprzytomnej;
- 10) zna i wykonuje podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej:
- a) wyjaśnia pojęcie *nagle zatrzymanie krążenia*; wymienia jego oznaki,
  - b) wymienia warunki i czynniki zapewniające resuscytację wysokiej jakości,
  - c) omawia uniwersalny algorytm w nagłym zatrzymaniu krążenia,
  - d) wykonuje na manekinie uciski klatki piersiowej i sztuczne oddychanie samodzielnie i we współpracy z drugą osobą,
  - e) opisuje zastosowanie automatycznego defibrylatora zewnętrznego (AED) oraz wskazuje na jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej;
- 11) wykonuje podstawowe czynności pierwszej pomocy w zadławieniu:
- a) wyjaśnia pojęcie i mechanizm zadławienia,
  - b) omawia schemat postępowania w przypadku zadławienia,

- c) wykonuje na manekinie rękoczojny ratunkowe w przypadku zadławienia,
  - d) wymienia przykłady działań zapobiegających zadławieniu u małych dzieci;
- 12) zna wyposażenie apteczki pierwszej pomocy: wymienia przedmioty, jakie powinny znaleźć się w apteczce domowej, samochodowej, przygotowanej na wyprawę turystyczną;
- 13) zna zasady pierwszej pomocy w urazach kończyn:
- a) wyjaśnia pojęcia: rana, krwotok,
  - b) wykonuje opatrunek osłaniający na ranę w obrębie kończyny,
  - c) wyjaśnia, jak rozpoznać krwotok zewnętrzny,
  - d) wykonuje opatrunek uciskowy,
  - e) bezpiecznie zdejmuje rękawiczki ochronne,
  - f) wyjaśnia pojęcie: złamanie,
  - g) stosuje zasady unieruchamiania doraźnego kości i stawów,
  - h) wymienia przykłady zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy;
- 14) rozumie, na czym polega udzielanie pierwszej pomocy w oparzeniach:
- a) wyjaśnia pojęcie *oparzenie*,
  - b) omawia zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego,
  - c) demonstruje metodę chłodzenia w przypadku oparzenia kończyny,
  - d) wymienia przykłady zapobiegania oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci.

IV. Edukacja zdrowotna. Zdrowie w wymiarze indywidualnym oraz zbiorowym

Uczeń:

- 1) wyjaśnia zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym a społecznym; wyjaśnia wpływ stresu na zdrowie;
- 2) wymienia zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu, i wskazuje te, które szczególnie często występują wśród nastolatków; odróżnia czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe), na które człowiek może mieć wpływ od takich, na które nie ma wpływu;
- 3) omawia krótkoterminowe i długoterminowe konsekwencje zachowań sprzyjających (prozdrowotnych) i zagrażających zdrowiu;
- 4) dobiera i demonstruje umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie);
- 5) wymienia rzetelne źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych;
- 6) ocenia własne zachowania związane ze zdrowiem, ustala indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia;
- 7) ustala, co sam może zrobić, aby stworzyć warunki środowiskowe i społeczne, które są korzystne dla zdrowia (ochrona środowiska przyrodniczego, wsparcie społeczne, komunikacja interpersonalna, współpraca osób, instytucji i organizacji na rzecz zdrowia itp.).

Cele wychowawcze:

- kształtowanie postawy sprzyjającej indywidualnemu i społecznemu rozwojowi,
- poszanowanie tradycji i kultury,
- kształtowanie postawy tolerancji,
- kształtowanie postawy obywatelskiej,
- wzmacnianie poczucia własnej wartości,
- rozwijanie ciekawości poznawczej, kreatywności, przedsiębiorczości,
- kształtowanie umiejętności dokonywania właściwych wyborów,
- kształtowanie prawidłowych relacji wobec osób poszkodowanych,
- doskonalenie umiejętności informowania o niebezpiecznych zdarzeniach,
- kształtowanie postawy odpowiedzialności, uczciwości, wiarygodności i wytrwałości,
- budzenie postawy szacunku,
- kształtowanie umiejętności podejmowania inicjatyw i pracy zespołowej,
- kształtowanie nawyków udzielania pomocy,
- utrwalanie postaw prozdrowotnych,
- rozwijanie poczucia odpowiedzialności za zdrowie i życie własne, a także innych ludzi,
- kształtowanie umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi,
- przygotowanie do rozpoznawania sytuacji kryzysowych.

III. Treści edukacyjne

Program nauczania opiera się na podstawie programowej przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa. Składa się z pięciu modułów:

I. Bezpieczeństwo państwa

II. Ochrona ludności

III. Zagrożenia we współczesnym świecie. Postępowanie w sytuacjach zagrożeń

IV. Pierwsza pomoc w nagłych stanach zagrożenia życia

V. Edukacja zdrowotna. Zdrowie w wymiarze indywidualnym oraz zbiorowym

Opis modułów

Moduły są odzwierciedleniem zagadnień znajdujących się w podstawie programowej.

I. Bezpieczeństwo państwa

Bezpieczeństwo jest podstawą funkcjonowania każdego państwa i pozwala na jego stabilny rozwój. Na system obronny państwa składa się wiele ogniw i tylko ich harmonijne działanie umożliwia zapewnienie ochrony praw i wolności obywateli. Dlatego też niezbędna jest znajomość politycznych i militarnych warunków bezpieczeństwa państwa, struktury obronności RP, a także organizacji międzynarodowych mających pośredni wpływ na bezpieczeństwo Polski.

II. Ochrona ludności

Ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli odgrywa znajomość rozpoznawania sygnałów alarmowych, komunikatów ostrzegawczych, a także odpowiedniego reagowania na nie. Opanowanie procedur ewakuacji ludzi i mienia pozwoli właściwie reagować na zagrożenia przedstawione w kolejnych rozdziałach.

III. Zagrożenia we współczesnym świecie. Postępowanie w sytuacjach zagrożeń

Zagadnienia modułu III zapoznają uczniów z zagrożeniami we współczesnym świecie, będącymi realnym niebezpieczeństwem. Uczniowie zapoznają się z zagrożeniami naturalnymi, związanymi ze zjawiskami atmosferycznymi, chemicznymi i terrorystycznymi. Nauczą się reagować na sytuacje kryzysowe w domu, szkole i najbliższej okolicy. Poznają również zasady zachowania się podczas różnorodnych zagrożeń, w tym pożarów i wypadków komunikacyjnych. Nauczą się również sposobów zapewnienia bezpieczeństwa.

IV. Pierwsza pomoc w nagłych stanach zagrożenia życia

Ten moduł jest poświęcony stanom zagrożenia życia oraz zagadnieniom związanym z pierwszą pomocą. W procesie nauczania należy uwzględnić wszystkie zmiany dotyczące algorytmu resuscytacji. Dzięki wielokrotnym ćwiczeniom uczniowie naberą odpowiednie umiejętności, a także wypracują algorytmy postępowania.

Ważne jest opanowanie określonych zasad postępowania, ale również dbałość o zabezpieczenie miejsca zdarzenia, jak również bezpieczeństwo ratownika, poszkodowanego i świadków zdarzenia. Przedstawione treści nauczania dotyczą sytuacji, z którymi często możemy spotkać się w naszym życiu. Wypracowane umiejętności zwiększają prawdopodobieństwo odpowiedniej reakcji i zachowania w sytuacjach wymagających interwencji.

V. Edukacja zdrowotna. Zdrowie w wymiarze indywidualnym oraz zbiorowym
Zagadnienia tego modułu zapoznają uczniów z definicją zdrowia i jego rodzajami oraz czynnikami wpływającymi pozytywnie lub negatywnie na witalność człowieka. Poruszony tu został również problem chorób cywilizacyjnych, a także umiejętność komunikacji interpersonalnej.

Moduł	Lp.	Temat	Liczba godzin	Treści nauczania	Treści podstawy programowej. Uczeń:	Liczba godz. modułu
	1.	Lekcja organizacyjna	1	Zapoznanie z programem nauczania. Zasady pracy na zajęciach. Przedstawienie PZO.		1
I. Bezpieczeństwo państwa	2.	Istota bezpieczeństwa państwa	1	Istota problemu bezpieczeństwa. Podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa. Polityczne i militarne warunki bezpieczeństwa państwa. Rodzaje bezpieczeństwa. Ogniwa systemu obronności RP.	Zna i charakteryzuje podstawowe pojęcia związane z bezpieczeństwem państwa, rozumie istotę problemu bezpieczeństwa; wymienia składniki bezpieczeństwa państwa.	2
	3.	Rola organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa	1	Geopolityczne uwarunkowania bezpieczeństwa wynikające z położenia Polski. Wybrane aspekty tego położenia dla bezpieczeństwa narodowego. Rola organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski.	Jest zorientowany w geopolitycznych uwarunkowaniach bezpieczeństwa wynikających z położenia Polski. Zna i przedstawia rolę organizacji międzynarodowych w zapewnieniu bezpieczeństwa Polski.	
II. Ochrona	4.	Alarmowanie i informowanie ludności	1	Zasady ostrzegania ludności o zagrożeniach. Sygnały alarmowe i środki alarmowe. Zadania Obrony Cywilnej.	Wymienia zasady ostrzegania ludności o zagrożeniach. Rozróżnia poszczególne sygnały alarmowe i środki alarmowe. Omawia zasady właściwego	2

					zachowania się w razie uruchomienia sygnałów alarmowych.	
	5.	Ewakuacja ludności UWAGA! Zaleca się przeprowadzenie ćwiczeń ewakuacji z budynku szkoły!	1	Rodzaje ewakuacji. Zasady zachowania się ludności po ogłoszeniu ewakuacji. Ewakuacja mienia. Zadania władz lokalnych oraz odpowiednich służb podczas ewakuacji. Planowanie samoewakuacji. Ewakuacja w trybie nagłym. Zasady ewakuacji z budynku szkoły oraz drogi ewakuacyjne. Obowiązki ludności w sytuacjach wymagających ewakuacji.	Przedstawia obowiązki ludności w sytuacjach wymagających ewakuacji. Omawia rolę różnych służb i innych podmiotów, uzasadnia znaczenie bezwzględnego stosowania się do ich zaleceń.	
III. Zagrożenia we współczesnym świecie	6.	Niebezpieczne zjawiska pogodowe	1	Nadzwyczajne zagrożenia (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka). Zasady postępowania w czasie śnieżycy. Procedury postępowania w czasie burzy i wichury oraz w czasie zagrożenia powodziowego i powodzi. Udzielanie pomocy osobie, która uległa przegrzaniu lub wyziębieniu. Źródła zagrożeń w najbliższym otoczeniu.	Wymienia przykłady nadzwyczajnych zagrożeń (pochodzenia naturalnego i wywołane przez człowieka). Wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie: zagrożenia powodzią, intensywnej śnieżycy.	5
	7.	Pożary	1	Zasady działania podczas pożaru. Podręczny sprzęt gaśniczy, jego rozmieszczenie w szkole. Objawy zaczadzenia. Postępowanie w wypadku zatrucia czadem. Zapobieganie zaczadzeniu.	Wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie pożaru.	

			<p>Zapobieganie pożarom. Znaki ochrony przeciwpożarowej. Zasady podporządkowania się poleceniom służb ratowniczych.</p>	
8.	Wypadki komunikacyjne	1	<p>Najczęstsze przyczyny wypadków komunikacyjnych. Kolizje i wypadki. Sposób zabezpieczenia miejsca zdarzenia. Bezpieczeństwo ratownika, poszkodowanych i świadków zdarzenia. Sytuacje wymagające ewakuacji z pojazdu. Technika ewakuacji z pojazdu. Znaczenie słupków prowadzących oraz karty ICE.</p>	<p>Wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie wypadku komunikacyjnego.</p>
9.	Zagrożenie terroryzmem	1	<p>Motywy ataków terrorystycznych. Środki i metody ataków terrorystycznych. Zachowanie się w sytuacji zamachu bombowego. Potencjalne oznaki zagrożenia terrorystycznego.</p>	<p>Wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie zdarzenia terrorystycznego.</p>
10.	Zagrożenia chemiczne	1	<p>Przyczyny uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych (NSCh). Procedury postępowania po wystąpieniu awarii chemicznej z udziałem substancji niebezpiecznych. Zasady postępowania w sytuacji prawdopodobieństwa przeniknięcia niebezpiecznych środków chemicznych do budynku mieszkalnego. Działania w sytuacji wypadku z udziałem</p>	<p>Wymienia przykłady zagrożeń środowiskowych, w tym zna zasady postępowania w razie uwolnienia niebezpiecznych środków chemicznych.</p>

				<p>niebezpiecznych substancji chemicznych (NSCh) i TSP.</p> <p>Zastępcze środki ochrony skóry i dróg oddechowych przed środkami chemicznymi.</p> <p>Zasady znakowania pojazdów przewożących niebezpieczne substancje tablicami ADR.</p>		
IV. Pierwsza pomoc w nagłych stanach zagrożenia życia	11.	Znaczenie udzielania pierwszej pomocy. Łańcuch przeżycia	1	<p>Znaczenie udzielania pierwszej pomocy.</p> <p>Zasady postępowania ratownika na miejscu zdarzenia. Łańcuch przeżycia.</p> <p>Zasady zapewnienia bezpieczeństwa ratownikowi, poszkodowanemu i świadkom zdarzenia.</p> <p>Potencjalne zagrożenia dla ratownika.</p> <p>Schemat prowadzenia rozmowy z dyspozytorem służb ratunkowych.</p> <p>Ocena i zabezpieczenie miejsca zdarzenia.</p> <p>Bezpieczne zdejmowanie rękawiczek jednorazowych.</p> <p>Telefony alarmowe.</p>	<p>Rozumie znaczenie podejmowania działań z zakresu udzielania pierwszej pomocy przez świadka zdarzenia oraz przedstawia jego rolę.</p> <p>Zna zasady bezpiecznego postępowania w miejscu zdarzenia, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) unikania narażania własnego zdrowia, b) oceniania własnych możliwości, c) rozpoznawania potencjalnych źródeł zagrożenia w kontakcie z poszkodowanym, d) wskazywania sposobu zabezpieczenia się przed zakażeniem w kontakcie z krwią i płynami ustrojowymi, e) stosowania uniwersalnych środków ochrony osobistej. 	12

				<p>Podaje przykłady zagrożeń w środowisku domowym, ulicznym, wodnym, w przestrzeniach podziemnych, w lasach.</p> <p>Wie, jak prawidłowo wezwać pomoc:</p> <p>a) wymienia nazwy służb ratunkowych i podaje ich numery alarmowe,</p> <p>b) wskazuje, kiedy wezwać pomoc i w jaki sposób przekazać informacje o zdarzeniu.</p>	
12.	Podstawowe funkcje życiowe. Stany zagrożenia życia	1	<p>Rola układu nerwowego, układu krążenia i układu oddechowego w utrzymywaniu podstawowych funkcji życiowych.</p> <p>Stany zagrożenia życia.</p>	<p>Potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia:</p> <p>a) wyjaśnia pojęcie <i>stan zagrożenia życia</i>,</p> <p>b) wskazuje przyczyny i okoliczności prowadzące do szybkiego pogorszenia stanu zdrowia lub zagrożenia życia,</p> <p>c) wyjaśnia rolę układu nerwowego, układu krążenia i układu oddechowego w utrzymywaniu podstawowych funkcji życiowych.</p>	
13.	Poszkodowany nieprzytomny	1	<p>Objawy utraty przytomności.</p> <p>Wstępna ocena poszkodowanego.</p> <p>Ocena funkcji życiowych.</p> <p>Konsekwencje utraty przytomności.</p>	<p>Zna zasady postępowania z osobą nieprzytomną:</p> <p>a) wymienia objawy utraty przytomności,</p>	

			<p>Pomoc osobie nieprzytomnej. Pozycja bezpieczna.</p>	<p>b) ocenia przytomność poszkodowanego, c) ocenia czynność oddychania u osoby nieprzytomnej (trzema zmysłami, przez okres do 10 sekund), d) wyjaśnia mechanizm niedrożności dróg oddechowych u osoby nieprzytomnej, e) udrażnia drogi oddechowe rękoczynem czoło – żuchwa, f) układa osobę nieprzytomną w pozycji bocznej bezpiecznej, g) zapewnia osobie nieprzytomnej komfort termiczny, h) systematycznie ponawia ocenę oddychania u osoby nieprzytomnej.</p>	
14.	Nagle zatrzymanie krążenia u osoby dorosłej	1	<p>Nagle zatrzymanie krążenia. Algorytm postępowania w nagłym zatrzymaniu krążenia. Resuscytacja krążeniowo-oddechowa.</p>	<p>Zna i wykonuje podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej: a) wyjaśnia pojęcie <i>nagle zatrzymanie krążenia</i>, wymienia jego oznaki, b) wymienia warunki i czynniki zapewniające resuscytację wysokiej jakości, c) omawia uniwersalny algorytm w nagłym zatrzymaniu krążenia,</p>	

				d) wykonuje na manekinie uciski klatki piersiowej i sztuczne oddychanie samodzielnie i we współpracy z drugą osobą.	
15.	Automatyczna defibrylacja zewnętrzna	1	Zastosowanie automatycznego defibrylatora zewnętrznego (AED) oraz jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej. RKO z wykorzystaniem AED.	Opisuje zastosowanie automatycznego defibrylatora zewnętrznego (AED) oraz wskazuje na jego znaczenie dla zwiększenia skuteczności akcji resuscytacyjnej.	
16.	Nagle zatrzymanie krążenia u dzieci	1	Przyczyny NZK u dzieci. Resuscytacja krążeniowo-oddechowa u dzieci.	Zna i wykonuje podstawowe czynności resuscytacji krążeniowo-oddechowej: a) wyjaśnia pojęcie <i>nagle zatrzymanie krążenia</i> , wymienia jego oznaki, b) wymienia warunki i czynniki zapewniające resuscytację wysokiej jakości, c) omawia uniwersalny algorytm w nagłym zatrzymaniu krążenia, d) wykonuje na manekinie uciski klatki piersiowej i sztuczne oddychanie samodzielnie i we współpracy z drugą osobą.	
17.	Zadławienia	1	Pojęcie i mechanizm zadławienia. Schemat postępowania w przypadku zadławienia.	Wykonuje podstawowe czynności pierwszej pomocy w zadławieniu: a) wyjaśnia pojęcie i mechanizm zadławienia,	

				<p>b) omawia schemat postępowania w przypadku zadławienia,</p> <p>c) wykonuje na manekinie rękoczojny ratunkowy w przypadku zadławienia,</p> <p>d) wymienia przykłady działań zapobiegających zadławieniu u małych dzieci.</p>
18.	Urazy kostno-stawowe	1	<p>Pojęcia: złamanie, zwichnięcie, skręcenie.</p> <p>Rodzaje złamań.</p> <p>Zasady udzielania pierwszej pomocy przy urazach kostno-stawowych.</p> <p>Zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy.</p>	<p>Wyjaśnia pojęcie złamanie.</p> <p>Stosuje zasady unieruchamiania doraźnego kości i stawów.</p> <p>Wymienia przykłady zapobiegania urazom w sporcie, w domu, w pracy.</p>
19.	Oparzenia	1	<p>Rodzaje i stopnie oparzeń.</p> <p>Zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego, chemicznego.</p> <p>Zapobieganie oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci.</p>	<p>Rozumie, na czym polega udzielanie pierwszej pomocy w oparzeniach:</p> <p>a) wyjaśnia pojęcie <i>oparzenie</i>,</p> <p>b) omawia zasady postępowania w przypadku oparzenia termicznego,</p> <p>c) demonstruje metodę chłodzenia w przypadku oparzenia kończyny,</p> <p>d) wymienia przykłady zapobiegania oparzeniom, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska domowego i małych dzieci.</p>
20.	Urazy skórno-	1	Rodzaje ran i krwotoków.	Zna zasady pierwszej pomocy w

Edukacja zdrowotn		naczyniowe		Opatrunki uciskowe i ochraniające. Środki ochrony osobistej.	urazach kończyn: a) wyjaśnia pojęcia rana, krwotok, b) wykonuje opatrunek osłaniający na ranę w obrębie kończyny, c) wyjaśnia, jak rozpoznać krwotok zewnętrzny, d) wykonuje opatrunek uciskowy, e) bezpiecznie zdejmuje rękawiczki ochronne.	
	21.	Nagle zachorowania	1	Objawy oraz sposób udzielania pierwszej pomocy osobom chorującym na cukrzycę. Przyczyny wystąpienia drgawek. Algorytm postępowania podczas napadu drgawek. Schemat SAMPLE.	Potrafi rozpoznać osobę w stanie zagrożenia życia: a) wyjaśnia pojęcie <i>stan zagrożenia życia</i> , b) wskazuje przyczyny i okoliczności prowadzące do szybkiego pogorszenia stanu zdrowia lub zagrożenia życia.	
	22.	Apteczka pierwszej pomocy	1	Wyposażenie apteczki pierwszej pomocy i jej zastosowanie.	Zna wyposażenie apteczki pierwszej pomocy: wymienia przedmioty, jakie powinny znaleźć się w apteczce domowej, samochodowej, przygotowanej na wyprawę turystyczną.	
	23.	Zdrowie człowieka	1	Zdrowie i jego rodzaje. Wpływ stresu na zdrowie człowieka. Zachowania prozdrowotne oraz zagrażające zdrowiu.	Wyjaśnia zależności między zdrowiem fizycznym, psychicznym, emocjonalnym a społecznym; wyjaśnia wpływ stresu na zdrowie.	3

				Wymienia zachowania, które sprzyjają zdrowiu (prozdrowotne) oraz zagrażają zdrowiu i wskazuje te, które szczególnie często występują wśród nastolatków. Odróżnia czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe), na które człowiek może mieć wpływ od takich, na które nie może. Wymienia rzetelne źródła informacji o zdrowiu, chorobach, świadczeniach i usługach zdrowotnych.	
24.	Niekorzystne zachowania wpływające na zdrowie	1	Czynniki środowiskowe i społeczne (korzystne i szkodliwe). Warunki środowiskowe i społeczne korzystne dla zdrowia. Choroby cywilizacyjne.	Omawia krótkoterminowe i długoterminowe konsekwencje zachowań sprzyjających (prozdrowotnych) i zagrażających zdrowiu.	
25.	Komunikacja interpersonalna	1	Zasady dobrej komunikacji. Principia aktywnego słuchania. Umiejętności komunikacji interpersonalnej.	Dobiera i demonstruje umiejętności komunikacji interpersonalnej istotne dla zdrowia i bezpieczeństwa (odmowa, zachowania asertywne, negocjowanie).	

IV. SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Zgodnie z założeniami podstawy programowej z dnia 14 lutego 2017 r. edukacja dla bezpieczeństwa główny nacisk kładzie na wykształcenie u młodych ludzi umiejętności zachowania się przede wszystkim w trakcie zagrożeń czasu pokoju, zagadnienia bezpieczeństwa państwa, uwzględnia również edukację zdrowotną. Duże znaczenie przywiązuje też do sposobów zachowania się w sytuacjach o charakterze kryzysowym, możliwych w każdym miejscu i w każdej chwili.

Cele założone w podstawie programowej można osiągnąć na wiele sposobów. Najbardziej efektywne dla zdobywania wiedzy i nabywania nowych umiejętności jest aktywne zaangażowanie uczniów w proces kształcenia. Dlatego też należy wykorzystać rozmaite metody aktywizujące, które sprawiają, że zajęcia stają się bardziej atrakcyjne dla uczniów, u których wywołują aktywną, twórczą postawę. W związku z tym, że w czasie zajęć z edukacji dla bezpieczeństwa bardzo często należy stosować różnego rodzaju symulacje, wszystkie proponowane metody powinny mieć na celu kształcenie umiejętności formułowania argumentów i odpierania kontrargumentów przeciwnika, właściwego prezentowania własnego stanowiska, jasnego i precyzyjnego przedstawiania swoich poglądów oraz krytycyzmu wobec zdania swojego i innych. Dużą wagę należy przywiązywać do kształcenia postawy tolerancji.

Istotną rolę odgrywa także uwzględnienie specyfiki zespołu uczniowskiego i warunków pracy, a także odwoływanie się do wiedzy i doświadczenia uczniów. Inaczej należy pracować z zespołem uczniów, którzy sami przeżyli np. powódź, a inaczej, gdy to zjawisko i związane z nim kwestie rozstrzygać będziemy czysto teoretycznie.

Jeszcze innym zagadnieniem, które bezwzględnie należy wziąć pod uwagę, jest indywidualizacja procesu kształcenia i wychowania. Trzeba cały czas pamiętać, że obowiązkiem nauczyciela jest taki dobór metod nauczania, aby każdy z jego uczniów osiągnął zamierzone cele kształcenia i wychowania. Rolą nauczyciela – przewodnika ucznia jest wzmacnianie poczucia wartości wychowanka, poznanie jego możliwości i stworzenie takiej sytuacji dydaktycznej, która mimo występujących trudności, doprowadzi do zbudowania przez ucznia pozytywnego obrazu własnej osoby.

Warunki i sposób realizacji.

Niezwykle istotne jest, aby w trakcie nauczania przedmiotu koncentrować się na kluczowych problemach, szczególnie w aspekcie praktycznym, poświęcając im najwięcej czasu. W ramach realizacji celu „Rozumienie istoty bezpieczeństwa państwa” ważne jest, aby korzystać z pomocy multimedialnych, które przybliżą uczniom istotę bezpieczeństwa i charakterystykę jego zagrożeń. Zajęcia w tym przypadku powinny też być wspomagane wizytami w instytucjach państwowych, stojących na straży bezpieczeństwa. Istotne znaczenie w rozwoju młodzieży ma

wychowanie mające na celu kształtowanie postawy patriotycznej oraz poczucia odpowiedzialności za dorobek minionych pokoleń. Zajęcia związane z celem „Przygotowanie uczniów do działań w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (katastrof i wypadków masowych)” powinny obejmować udział uczniów w symulacji ewakuacji szkoły. Uczniów należy wdrażać do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych, wskazując, w jaki sposób uzyskać pomoc od osób godnych zaufania i służb ratunkowych. Na zajęciach związanych z celem „Kształtowanie umiejętności z zakresu podstaw pierwszej pomocy” należy zwrócić szczególną uwagę na wykształcenie umiejętności praktycznych, szczególnie rozpoznawania niebezpieczeństw i właściwego reagowania na nie. Istotne jest też kształtowanie poczucia odpowiedzialności za jakość udzielonej pierwszej pomocy. Uczeń, który zaczyna realizację zajęć z zakresu pierwszej pomocy, powinien być należycie przygotowany już w klasach młodszych do reagowania na nagły wypadek. Niezbędne są pomoce dydaktyczne do skutecznego nauczania podstaw pierwszej pomocy. Do sprzętu pożądanego zaliczyć należy fantom do nauki resuscytacji krążeniowo-oddechowej z obniżoną siłą ucisku klatki piersiowej, apteczkę, tablice i plansze dydaktyczne. Wśród materiałów szkoleniowych powinny się znaleźć także: maseczki do oddechów ratowniczych, płyny dezynfekcyjne, gazy opatrunkowe, bandaże, chusty trójkątne itp. Na zajęciach związanych z celem „Kształtowanie postaw indywidualnych i społecznych sprzyjających zdrowiu” należy przede wszystkim uwzględnić realne potrzeby zdrowotne, edukacyjne i informacyjne danej grupy uczniów (np. otyłość). Konieczne jest przy tym takie ujęcie problematyki, aby uczniowie, których ten problem dotyczy, nie czuli się stygmatyzowani, szykanowani czy wykluczeni ze społeczności uczniowskiej i szkolnej. Ważne jest skorelowanie treści nauczania przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa z innymi przedmiotami, w tym z wychowaniem fizycznym oraz z programem wychowawczo-profilaktycznym szkoły. Problematyka zdrowia i jego uwarunkowań należy do zagadnień bardzo złożonych, wielodyscyplinarnych. Zajęcia mogą być uzupełniane innymi formami, takimi jak:

- 1) wizyty w instytucjach ratowniczych,
- 2) spotkania, prelekcje, wykłady z policjantami, strażnikami miejskimi, ratownikami medycznymi, kombatantami, ekologami, psychologami itp.,
- 3) udział w konkursach, których zakres jest zbieżny z tematyką przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa.

Propozycje metod i technik nauczania

W procesie edukacyjnym wiedzę należy przekazywać w sposób różnorodny, ciekawy dla ucznia. W każdym zespole uczniowskim znajdują się osoby, które pracują w innym tempie, mają różny poziom wiedzy i doświadczenia, a także odmienne możliwości psychofizyczne. Dlatego też w czasie jednej jednostki lekcyjnej uczniowie omawiając to samo zagadnienie, mogą pracować różnymi metodami dostosowanymi do ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod aktywizujących wykorzystywanych przy realizacji treści kształcenia edukacji dla bezpieczeństwa.

Burza mózgów – to najprostsza metoda aktywizująca, której celem jest zgromadzenie w krótkim czasie jak największej ilości pomysłów na rozwiązanie jakiegoś problemu. Praca tą metodą polega na tym, że nauczyciel podaje problem lub zagadnienie wymagające rozwiązania. Uczniowie zgłaszają pomysły na ich rozwiązanie. Wszystkie pomysły uczniów są zapisywane na tablicy lub w innym miejscu. Później następuje dyskusja i wybór najlepszego rozwiązania. W czasie pracy tą metodą ważna jest zasada niekrytykowania nawet najbardziej nieprawdopodobnych rozwiązań.

Dyskusja – to zorganizowana wymiana poglądów między uczestnikami dyskusji (między uczniami i nauczycielem bądź też samymi uczniami). Niezwykle ważnymi elementami tej formy pracy są: właściwe i precyzyjne sformułowanie tematu, określenie czasu i sposobu prezentowania wypowiedzi, a także wybranie osoby prowadzącej dyskusję.

Debata „za i przeciw” – to metoda pozwalająca na analizowanie jakiegoś problemu z różnych punktów widzenia. Ten sposób pracy ma na celu nauczenie i przyzwyczajenie ucznia do analizowania wszystkich aspektów rozwiązania przed podjęciem ostatecznej decyzji.

Drzewo decyzyjne – to graficzny zapis procesu myślenia i podejmowania decyzji, określenie możliwych rozwiązań oraz przewidywanie pozytywnych i negatywnych konsekwencji wybranych możliwości. W pień drzewa uczeń wpisuje zagadnienie, które wymaga podjęcia jakiejś decyzji. Na drugim poziomie (gałęzie drzewa) uczeń wpisuje możliwe rozwiązania określonego poniżej problemu. Każde z rozwiązań ma swoje pozytywne i negatywne skutki, które uczeń zapisuje na trzecim poziomie. W koronie drzewa zostają zapisane cele i wartości, którymi się kieruje, dokonując swoich wyborów.

Metaplan – to graficzny sposób przedstawienia przebiegu dyskusji w trakcie, której uczniowie analizują problem i poszukują jego rozwiązania. Celem tej metody jest doskonalenia umiejętności analizy, argumentowania, oceniania faktów oraz propozycji rozwiązań poruszanego zagadnienia. Metoda ta pozwala na wymianę myśli, odniesienie się do wypowiedzi innych osób, a także aktywizuje wszystkich uczniów.

Mapa pojęciowa – to wizualne przedstawienie omawianego problemu. Jest to schemat mający ilustrować sposób myślenia. Tworzenie mapy pojęciowej polega na wyjściu od omawianego pojęcia i stworzeniu wokół niego sieci logicznych połączeń. Pozwala to uporządkować wiadomości i odnaleźć związki między nimi. Metodę tę możemy wykorzystać do: sprawdzenia zdobytej wiedzy i nabytych umiejętności, rozwiązywania problemów, definiowania pojęć oraz planowania działań.

Piramida priorytetów – metoda polega na ułożeniu pomysłów lub rozwiązań według ich ważności. Służy do systematyzacji wiedzy oraz wartościowania rozwiązań.

Symulacje – to naśladowanie nieistniejącej, ale możliwej rzeczywistości. Celem takiego działania jest doskonalenie umiejętności, bezpieczne ćwiczenie sytuacji. Często stosowana jest jako trening przewidywania skutków potencjalnych zjawisk i zagrożeń.

Grupy zadaniowe – to metoda pracy stosowana przy realizacji długotrwałych projektów, polegająca na przydzieleniu grupom zadań, nad którymi pracują wszyscy jej członkowie.

Ćwiczenia – realizowane są w sytuacji nabywania określonych umiejętności, np. resuscytacji krążeniowo-oddechowej. Uczniowie uczą się lepiej, kiedy są silnie zmotywowani, nauczany temat jest ważny i są świadomi celów nauczania. Zatem ważne jest dokładne przygotowanie wszystkich elementów niezbędnych do realizacji ćwiczeń. Najistotniejsze elementy:

- Przygotowanie miejsca ćwiczeń – wywietrzenie sali lekcyjnej, odpowiednie ustawienie krzeseł, przygotowanie podłoża pod manekiny, odpowiednie oświetlenie.
- Sprawdzenie sprzętu – ustalenie, czy np. manekiny są czyste, działają poprawnie tzn. jest możliwość skutecznej wentylacji i prawidłowych uciśnień, kontrola defibrylatorów – stan baterii, elektrod itp.
- Ustalenie, czy wszyscy uczniowie dobrze widzą, słyszą – być może zaistnieje konieczność zmiany miejsca uczniów, by mogli pracować w komfortowych warunkach.

Ćwiczenia powinny być zaplanowane realistycznie, odwoływać się do doświadczeń naszych podopiecznych. Wprowadzenie ich poprzez opowiedzenie zdarzenia, przedstawienie sytuacji mającej konkretne odniesienie pozwoli na efektywniejsze działania i zmotywuje do działania.

Ciekawą metodą prowadzenia zajęć praktycznych w małych grupach jest **metoda czterech kroków**. Stosowana na kursach BLS/AED Europejskiej Rady Resuscytacji sprawdza się w nauczaniu na każdym etapie kształcenia.

I KROK

1. Czas rzeczywisty – nauczyciel demonstruje umiejętność bez komentarza, w czasie rzeczywistym.

Celem tego kroku jest pokazanie uczniom, czego się od nich oczekuje. Zadaniem nauczyciela jest prawidłowe wykonanie czynności tak, aby uczniowie widzieli dokładnie, jak należy to zaprezentować. Pokaz musi być prawidłowo zaprezentowany przez nauczyciela, gdyż kolejne etapy będą nawiązywały do I kroku.

II KROK

2. Pokaz z omówieniem demonstrowanych czynności – nauczyciel wykonuje te same czynności, jednak czyni to wolniej, z komentarzem każdego elementu. Dzięki

temu uczniowie na pytania, które być może nasunęły się im w trakcie pokazu, znajdują na tym etapie odpowiedź. Na zakończenie wychowankowie mogą zadawać pytania.

III KROK

3. Pokaz nauczyciela z komentarzem ucznia – nauczyciel jeszcze raz demonstruje umiejętność, natomiast uczeń opisuje jego działania. Jest to decydujący etap w zdobywaniu umiejętności – uczniowie podejmują decyzje i są odpowiedzialni za wykonanie zadania.

IV KROK

4. Uczeń demonstruje określoną czynność, a kolejny z nich dokonuje omówienia.

Na tym etapie uczeń przejmuje odpowiedzialność za wykonanie czynności, jednocześnie wykazując, że zrozumiał, w jaki sposób ją wykonać. Każdy z wychowanków powinien dokonać prezentacji umiejętności na tym etapie. Jeśli czas na to pozwala, powinno się przećwiczyć kilkakrotnie każdą czynność.

Nauczyciel ma zadanie korygować ewentualne błędy, aby nie były powielane przez następnych ćwiczących.

I krok – czas rzeczywisty

II krok – pokaz z omówieniem demonstrowanych czynności

III krok – pokaz nauczyciela z komentarzem ucznia

IV krok – uczeń omawiający III krok wykonuje czynności, a kolejny komentuje

W wieku szkolnym występują indywidualne różnice pomiędzy uczniami, dotyczy to zarówno uczniów mających trudności w nauce, jak i szczególnie uzdolnionych. Indywidualizacja jest zatem procesem koniecznym, uwzględniającym zdolności, umiejętności i zainteresowania. Uczenie się powinno wykorzystywać i rozwijać możliwości ucznia, a także zapewnić ciągły przyrost kompetencji.

W pracy z **ucniem ze specyficznymi trudnościami w nauce** można wykorzystać następujące propozycje:

- **Praca w grupach (3–5-osobowych)** – w grupie znajdują się uczniowie o różnych możliwościach intelektualnych. Przedstawianie wyników pracy grupy można zlecić najsłabszemu uczniowi. Jeśli zaistnieje taka potrzeba, inni członkowie grupy mogą uzupełniać wypowiedzi. Uczeń taki staje się potrzebny, wzrasta jego poczucie własnej wartości. Podstawową metodą pracy grupowej jest dyskusja nad wspólnie rozwiązywanymi problemami. W toku tej dyskusji uczniowie zdolniejsi pomagają w pracy uczniom

słabszym. To pozwala na zmianę postawy wychowanków mających trudności w nauce, którzy zaczynają się interesować tematyką zajęć oraz osiągać lepsze wyniki w nauce.

- **Prowadzenie zajęć na kilku poziomach nauczania** – podział uczniów na grupy, które otrzymują zdania o różnym stopniu trudności.
- **Metody odpowiedzi** – np. wskazanie sposobu rozwiązania analogicznego zadania, pytania naprowadzające.
- **Zadania domowe** – zróżnicowanie poziomu trudności. Należy oceniać szczególnie te, które zostały wykonane samodzielnie.
- Można również poprosić uczniów, by **zaangażowali się w realizację** wystaw, inscenizacji, zabaw dydaktycznych, gazetek ściennych itp.
- Ponadto w realizacji zaplanowanych treści należy stosować krzyżówki, rebusy, wykreślanki itp., które oprócz funkcji rozrywkowej pełnią funkcje edukacyjne.

Nauczyciel pracujący z uczniem ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się:

- sprawia, że nauka może być przyjemnością,
- zna potrzeby uczniów,
- szanuje poglądy wychowanków,
- zachęca do samodzielnego myślenia,
- nagradza osiągnięcia,
- rozwija jego zainteresowania,
- w swojej pracy wykorzystuje różne pomoce dydaktyczne.

Praca z uczniem zdolnym

Zdolni uczniowie szybko się nudzą przy wykonywaniu rutynowych czynności. Wspieranie rozwoju dziecka zdolnego polega na poszerzaniu programu nauczania oraz indywidualizacji wymagań. Celem indywidualizacji pracy ucznia jest rozwój jego zdolności. Propozycje pracy z uczniem zdolnym:

- wzbogacanie materiału nauczania o nowe zagadnienia tak, by stanowiły dla niego wyzwanie i zachętę do podjęcia wysiłku intelektualnego;
- stosowanie indywidualnego programu nauczania w zakresie przedmiotu będącego obiektem zainteresowań i szczególnych zdolności ucznia;
- przeniesienie ucznia do klasy programowo wyższej, chociaż jeśli uzdolnienia dotyczą wyłącznie jednego przedmiotu, może nie być to uzasadnione;
- umożliwienie udziału w konkursach, olimpiadach, turniejach przedmiotowych;
- przydzielanie dodatkowych zadań;

- nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi i innymi instytucjami mogącymi udzielić wsparcia w zakresie indywidualnego rozwoju ucznia oraz jego uzdolnień;
- ukierunkowanie na zdobywanie nowych wiadomości i umiejętności wykraczających poza podstawę programową.

Należy pamiętać o pewnych odmiennościach w pracy z uczniem zdolnym. Zadaniem nauczyciela jest wychowanie do sukcesu, a zatem kształtowanie samoakceptacji, umiejętności pokonywania trudności, a także akceptacji pewnej odmienności tych wychowanków. Jednocześnie należy walczyć ze stereotypami, gdyż dzieci utalentowane z określonych przedmiotów nie zawsze radzą sobie ze wszystkimi zajęciami. Czasami uzdolnienia dotyczą wybranych obszarów, wówczas należy zapewnić pomoc w realizacji przedmiotów, z którymi sobie nie radzą. Należy również pamiętać o tym, że czasami wiedza ucznia w danym obszarze może przekroczyć znacznie program nauczania, a co się z tym wiąże – może zagrozić autorytetowi nauczyciela, który może nie znać odpowiedzi na zadawane przez podopiecznego pytania. Należy zatem zadbać o budowanie prawidłowych relacji z uczniami i jednocześnie przygotowywać dodatkowe materiały oraz opracowania dla tej grupy wychowanków.

V. PROPOZYCJE KRYTERIÓW OCENY I METOD SPRAWDZANIA OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ

Ocenianie jest procesem, który pozwala na zebranie informacji o efektach pracy ucznia, a także o stopniu opanowania przez niego wiedzy i umiejętności.

Jeśli chcemy, aby ocena miała charakter konstruktywny, powinna ona być obiektywna, rzetelna, trafna i sprawiedliwa. Jednocześnie powinna mobilizować ucznia do dalszej pracy. Właściwie przekazana informacja zwrotna inspirowa do samokształcenia, podnosi samoocenę, a także zachęca do korygowania działań.

Celem oceniania jest:

- sterowanie procesem nauczania,
- uzyskiwanie informacji o jakości uczenia się,
- rozwijanie motywacji,
- umożliwienie nauczycielowi doskonalenia organizacji i metod pracy,
- dostarczenie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce oraz specjalnych uzdolnieniach.

Funkcja oceny:

- dydaktyczna – wynika z programów nauczania, mierzona testami (wiedza, umiejętności, aktywność, praca na lekcji);
- społeczno-dydaktyczna – określa postawy i cechy osobowościowe ucznia, jego funkcjonowanie w grupie, emocjonalne zaangażowanie, wynikające np. z trudności rodzinnych;
- dydaktyczno-prognostyczna – informuje o stopniu znajomości zagadnienia niekoniecznie na podstawie programu wyłącznie szkolnego; jest również pomocna przy planowaniu czynności nauczyciela, informuje także o przyszłych wynikach ucznia na podstawie bieżących ocen dydaktycznych;
- sterująco-metodyczna – uzmysławia nauczycielowi konieczność zmiany lub kontynuacji metod pracy z uczniem (dotychczasowe są mało skuteczne lub bardzo skuteczne);
- psychologiczna – obejmuje kontekst zdrowia psychicznego i fizycznego ucznia;
- wychowawcza – uwzględnia zaangażowanie, staranność, wkład pracy, warunki środowiskowe itp.;
- selektywna – odróżnia uczniów dobrze przygotowanych do dalszej nauki od tych, którzy tej umiejętności jeszcze nie posiadli;
- społeczna – powinna kształtować stosunki w klasie i określić przygotowanie i predyspozycje ucznia do dalszej nauki, pracy. Ocena nie może spełniać funkcji represyjnej, powinna być wspierająca dla ucznia.

Uczniowie powinni zostać zapoznani z zasadami oceniania na pierwszych zajęciach.

Nauczyciel jest zobowiązany do przestrzegania zasady jawności przy wystawianiu ocen. Wystawianie ocen z odpowiedzi ustnej oraz odczytywanie ocen z prac pisemnych nie może być komentowane na forum klasy w sposób drażliwy dla ucznia. Jediną podstawą

do wystawienia oceny śródrocznej i rocznej są kontrole uczniów prowadzone systematycznie i rozłożone równomiernie na cały okres nauki.

Kryteria oceniania oraz zakres wymagań ustala nauczyciel przedmiotu. Uczniowi przysługuje możliwość zgłoszenia nieprzygotowania raz w semestrze. Musi dokonać tej czynności na początku zajęć. Kolejne nieprzygotowania skutkują oceną niedostateczną.

Uczeń, który otrzymał oceną niedostateczną ze sprawdzianu, powinien ją poprawić w ciągu dwóch tygodni – w terminie ustalonym z nauczycielem.

Propozycje kryteriów oceniania prac pisemnych:

- 100% + dodatkowe zadania celujący
- 91–100% bardzo dobry
- 75–90% dobry
- 51–74% dostateczny
- 30–50% dopuszczający
- 0–29% niedostateczny

Prace pisemne są udostępniane rodzicom i uczniom do wglądu. Przechowywane są przez nauczyciela w szkole.

Brak pracy domowej uczeń powinien uzupełnić do najbliższych zajęć.

W przypadku nieobecności w szkole uczeń ma obowiązek uzupełnić wiadomości oraz brakujące notatki i ćwiczenia. Oceny za zeszyt, zeszyt ćwiczeń oraz inne formy aktywności ucznia są stopniami wspomagającymi.

Propozycja skali oceniania:

Lp.	Ocena	Zakres wiadomości
1.	dopuszczający	konieczny
2.	dostateczny	podstawowy
3.	dobry	rozszerzający
4.	bardzo dobry	dopełniający
5.	celujący	wykraczający

Kryteria oceniania – wymagania na poszczególne oceny.

Ocena	Wymagania – uczeń:
Celujący	<ul style="list-style-type: none"> • opanował pełen zakres wiedzy i umiejętności przewidziany w podstawie programowej, • potrafi zainicjować dyskusję, • dzieli się z klasą swoją wiedzą i umiejętnościami, • potrafi argumentować, • wykazuje się aktywnością w czasie zajęć,

	<ul style="list-style-type: none"> osiąga sukcesy w konkursach, olimpiadach, turniejach, potrafi zastosować wiedzę i umiejętności w sytuacjach nietypowych, inicjuje działania na rzecz klasy, szkoły, lokalnego środowiska.
Bardzo dobry	<ul style="list-style-type: none"> opanował pełen zakres wiedzy i umiejętności przewidziany w podstawie programowej, wykorzystuje wiedzę z innych dziedzin do rozwiązywania sytuacji problemowych, korzysta z różnych źródeł informacji, potrafi samodzielnie rozwiązać sytuacje problemowe przedstawione przez nauczyciela, wykazuje się aktywnością na zajęciach, uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych, bezbłędnie przedstawia algorytmy postępowania w różnorodnych sytuacjach, właściwie korzysta ze sprzętu niezbędnego do realizacji zajęć, aktywnie włącza się w akcje charytatywne, wolontariat itp., umie kierować działaniami we współpracy z grupą rówieśników.
Dobry	<ul style="list-style-type: none"> opanował materiał podstawy programowej w stopniu zadowalającym, wykorzystuje różne źródła informacji, poprawnie rozumie w kategoriach przyczynowo-skutkowych, aktywnie uczestniczy w zajęciach, podjmuje wybrane zadania dodatkowe, poprawnie przedstawia algorytmy postępowania w różnorodnych sytuacjach, dokonuje porównań typowych sytuacji, samodzielnie realizuje zadania powierzone przez nauczyciela.
Dostateczny	<ul style="list-style-type: none"> częściowo opanował podstawowe wiadomości i umiejętności – umożliwiające podjęcie niezbędnych działań ratunkowych, przy pomocy nauczyciela podejmuje proste zadania, w czasie zajęć samodzielnie wykonuje proste zadania zlecone przez nauczyciela, przejawia przeciętną aktywność.

Dopuszczający	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje znaczne braki w wiedzy i umiejętnościach przewidzianych podstawą programową, jednak nie przekreślają one możliwości dalszego kształcenia się, • potrafi z pomocą nauczyciela wykonać proste czynności, • pracuje niesystematycznie, • nie prowadzi kart ćwiczeń lub ma poważne braki.
Niedostateczny	<ul style="list-style-type: none"> • pracuje niesystematycznie, • nie wykazuje zainteresowania przedmiotem, • nie prowadzi kart ćwiczeń lub ma poważne braki, • nie opanował wiedzy i umiejętności niezbędnych do dalszego kształcenia, • nie potrafi udzielić odpowiedzi, rozwiązać zadania nawet przy pomocy nauczyciela.

Metody sprawdzania osiągnięć ucznia:

- **Sprawdziany, testy** – obejmują partię materiału z określonego działu. Powinny być zapowiedziane z tygodniowym wyprzedzeniem. Przed rozpoczęciem sprawdzianu uczniowie powinni znać jego punktację, zgodnie z procentowymi kryteriami. Sprawdzone prace uczniowie powinni otrzymać w ciągu dwóch tygodni.
- **Kartkówka** – obejmuje materiał z trzech ostatnich lekcji, nie jest zapowiadana. Nie powinna trwać dłużej niż 15 minut. Ocena z kartkówki nie podlega poprawie.
- **Odpowiedź ustna** – wypowiedź na pytanie nauczyciela, obejmuje zakres trzech ostatnich lekcji.
- **Zadanie domowe** – każda zadana praca powinna być sprawdzona przez nauczyciela, chociaż nie zawsze musi być oceniona.
- **Aktywność na lekcji** – uczniowie mogą otrzymywać „plusy” za aktywność na lekcji. Trzy plusy mogą składać się na ocenę bardzo dobrą.
- **Praca w grupach** – ocenianiu podlega trafność argumentów, wkład w pracę grupy, stopień realizacji zadania, umiejętne wykorzystanie pomocy dydaktycznych.
- **Ćwiczenia, sytuacje symulowane** – ocenianiu podlega prezentowanie umiejętności, w szczególności udzielania pierwszej pomocy, rozwiązywania sytuacji problemowych.
- **Prezentacje multimedialne** – uczniowie mogą przygotowywać prezentacje dotyczące treści nauczania.
- **Zeszyt, zeszyt ćwiczeń** – oceniana jest systematyczność, estetyka oraz zadania domowe.
- **Zajęcia pozalekcyjne** – konkursy, olimpiady, turnieje, koła zainteresowań itp.

Dbając o indywidualizację procesu nauczania, należy pamiętać o konieczności dostosowania wymagań dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Sprawdziany dla nich można realizować w ten sposób, aby np. 60% zadań sprawdzało wiadomości konieczne. Można również przygotować sprawdziany, kartkówki czy pytania do ustnych odpowiedzi o innym stopniu trudności.

Wszystkich uczniów obowiązują treści podstawy programowej, dlatego też proces indywidualizacji może odbywać się tylko na poziomach: doboru metod nauczania i oceniania. Na etapie planowania zajęć trzeba pamiętać, że uczeń zdolny też może być dyslektykiem bądź posiadać jakieś inne specyficzne trudności w uczeniu się.

DYSLEKSJA, DYSORTOGRAFIA, DYSGRAFIA

Dysleksja – specyficzne trudności w uczeniu się czytania, którym często towarzyszą trudności w opanowaniu poprawnej pisowni.

Dysortografia – to trudności w opanowaniu poprawnej pisowni, również zasad ortograficznych.

Dysgrafia – zaburzenia strony graficznej pisma.

Wskazówki do pracy z uczniem – należy:

1. stosować zalecenia poradni psychologiczno-pedagogicznej;
2. dostosować swoje wymagania do faktycznych możliwości ucznia;
3. stosować częste zachęty i pochwały;
4. organizować tak pracę w czasie zajęć edukacyjnych, aby zapewnić dziecku dyslektycznemu osiągnięcie choćby niewielkich sukcesów;
5. wydłużyć konieczny czas pracy, np. w czasie pisania sprawdzianów;
6. nie wymagać czytania głośnego, indywidualnego w obecności klasy;
7. nie omawiać błędów ucznia przy całej klasie;
8. nie wymagać czytania na czas;
9. nie przeciążać dziecka większą ilością pisania i czytania;
10. nie zwiększać napięć emocjonalnych dziecka dużymi wymaganiami oraz wywoływaniem do tablicy;
11. nie wrywać ucznia do natychmiastowej odpowiedzi, gdyż może on mieć trudności z szybkim przypomnieniem sobie wiadomości;
12. czekać cierpliwie, aż uczeń odpowie; jeśli nawet jego odpowiedź jest niepoprawna, to przy pomocy dodatkowych pytań należy pomóc uczniowi w udzieleniu oczekiwanej odpowiedzi;
13. stwarzać uczniowi możliwości pisania na komputerze lub drukowanymi literami;
14. stosować dodatkowe instrukcje, dzielić instrukcje na mniejsze części, kilkakrotnie je powtarzać.

Ocenianie

1. Przy ocenianiu należy uwzględnić wolne tempo pracy ucznia.
2. Nie należy omawiać na forum klasy błędów popełnionych przez ucznia.
3. Punktem odniesienia przy wystawianiu oceny nie powinny być wyniki uzyskane przez innych uczniów, ale porównanie osiągnięć ucznia z jego wcześniejszymi dokonaniem.
4. Nie należy oceniać prac pisemnych pod kątem ortografii – zaleca się zaznaczanie błędów i zachęcanie ucznia do samodzielnej pracy nad ich poprawą.
5. Należy stosować ocenę jakościową – opisową, uwzględniającą poziom trudności, a nie średni wymagany poziom.
6. Należy uwzględniać rozbieżności między wymową a pismem.
7. Zaleca się nieocenianie prac pod kątem estetyki i czytelności pisma.
8. Przy ustalaniu oceny należy brać pod uwagę różne czynniki, np. włożony wysiłek.
9. Oceniać osiągnięcia we właściwy sposób. Udzielać pochwały po każdej poprawnej odpowiedzi, natomiast unikać stawiania ocen za odpowiedzi słabe i nie na temat.
10. Należy uznawać fakt przekręcenia nazwy wydarzenia historycznego lub pojęcia.
11. Oceniać wiadomości ucznia głównie na podstawie wypowiedzi ustnych.
12. Nie należy dyskwalifikować prac napisanych nieczytelnie. Uczeń powinien odczytać je nauczycielowi.
13. Uznawanie pomyłek związanych z orientacją przestrzenną, np. mylenie kierunków na mapie.
14. Przy sprawdzaniu znajomości pojęć wskazane jest stosowanie dodatkowych, naprowadzających pytań.
15. Uznawanie pomyłek dotyczących określenia stron ciała.

Dyskalkulia

Dyskalkulia – to specyficzne trudności w uczeniu się matematyki.

Wskazówki do pracy z uczniem – należy:

1. pomagać uczniowi w odczytywaniu dłuższych poleceń, w razie konieczności upewnić się, czy uczeń zrozumiał;
2. zezwolić uczniowi na wykonywanie obliczeń wybranym przez niego sposobem;
3. przeznaczyć więcej czasu na obliczenia pamięciowe;
4. zadbać o bardzo dobrą, jakość materiałów dla ucznia, np. materiałów kserowanych.

Ocenianie

1. Należy uwzględnić fakt mylenia cyfr: 6 i 9; 3 i 8.
2. Należy uwzględnić trudności związane z umiejscowieniem danych na osi liczbowej.

3. Jeśli tok rozumowania jest poprawny, należy zaliczyć zadanie, mimo że występują błędy w liczeniu prowadzące do uzyskania nieprawidłowego końcowego wyniku (błędy wynikają z zamiany cyfr).
4. Trzeba stworzyć uczniowi możliwości korekty lub stosowania innego rodzaju punktacji w przypadku przestawienia cyfr.

Zespół Aspergera

Mianem zespołu Aspergera określa się łagodniejsze przypadki spośród spektrum autyzmu dotyczące przede wszystkim zaburzeń funkcjonalnych.

Wskazówki do pracy z uczniem – należy:

1. starać się, aby każde zajęcie przebiegało według stałego schematu;
2. formułować polecenia w sposób jasny, precyzyjny (jeśli trzeba, kilkakrotnie powtórzyć polecenia – czasami indywidualnie konkretnemu uczniowi);
3. wskazywać rzeczy najważniejsze, najistotniejsze informacje;
4. stosować więcej informacji i poleceń w formie pisemnej (obrazki, ilustracje), gdyż jest ona łatwiejsza do przyswojenia dla takich uczniów;
5. podpowiadać i naprowadzać ucznia w czasie odpowiedzi ustnej;
6. działać zdecydowanie w przypadku niewłaściwej reakcji dziecka – powiedzieć mu, co w danej chwili ma zrobić;
7. nie pozostawiać ucznia bez pracy, gdyż wtedy może dojść do niepożądanych zachowań;
8. należy zadbać, aby w otoczeniu ucznia było jak najmniej bodźców rozpraszających (wzrokowych, słuchowych) – na ławce powinny znajdować się tylko przedmioty aktualnie niezbędne do pracy.

Ocenianie

Nie należy obniżać ocen przedmiotowych i ocen z zachowania z powodu objawów typowych dla zespołu Aspergera.

ADHD

ADHD – zaburzenie charakteryzujące się nieadekwatnymi do wieku rozwojowego deficytami uwagi, impulsywnością i nadpobudliwością ruchową, które nie ustępują przez ponad sześć miesięcy, a ich nasilenie powoduje znaczne trudności w funkcjonowaniu w najważniejszych obszarach życia.

Wskazówki do pracy z uczniem – należy:

1. dostosować, na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia;
2. stwarzać warunki do wielokrotnego powtarzania i utrwalania materiału;
3. udzielać uczniowi nieskomplikowanych instrukcji;

4. monitorować postępy pracy ucznia i w razie konieczności przywoływać jego uwagę;
5. akcentować wyraźnie każde nowe polecenie (można wspólnie z uczniami opracować jakiś znak, który będzie sygnałem zwrócenia uwagi na nauczyciela bądź przywołaniem do pracy);
6. wypracować wspólnie z uczniami różne sposoby sporządzania notatek, np. mapa pojęciowa;
7. przestrzegać wcześniej ustalonych zasad i konsekwentnie je egzekwować;
8. stosować częste nagrody i pochwały za przejawy pożądanego zachowania;
9. stwarzać odpowiednie warunki do pracy (odpowiednio przygotowane miejsce, ograniczenie bodźców rozprasających uwagę);
10. zachęcać do dodatkowej aktywności mającej na celu rozładowanie emocji;
11. ukierunkować nadmierną aktywność ucznia, np. angażując go w przygotowanie sprzętu itp.;
12. demonstrować nowe lub trudne zadania, wykonując czynności z krótkim, jasnym komentarzem;
13. dostosować czas trwania zadania do możliwości skupienia się ucznia;
14. zwracać uwagę na staranność pracy wykonywanej przez ucznia, a także na jej ukończenie; należy zachęcić ucznia, aby powrócił do przerwanej pracy;
15. należy jasno określić zasady wykonania zadania oraz czas jego ukończenia;
16. powierzać uczniowi zadania związane z jego odpowiedzialnością za jego wykonanie; wykonywane zadanie nie może jednak przekraczać możliwości ucznia.

Ocenianie

1. Nie należy obniżać ocen przedmiotowych oraz ocen zachowania z powodu objawów ADHD.
2. Trzeba stosować korzystną dla ucznia ocenę opisową, pokazującą mocne i słabe strony jego pracy.
3. Należy wydłużyć uczniowi czas pisania sprawdzianu, jeśli zaistnieje taka konieczność.

Niedosluch

Wskazówki do pracy z uczniem – należy:

1. stosować zasadę stopniowania trudności;
2. stosować jak najwięcej pomocy wizualnych: tablic, ilustracji;
3. zapisywać w widocznym miejscu słowa kluczowe, pojęcia (mapa pojęciowa);
4. pomagać w interpretacji tekstów, a także w ich odczytaniu;
5. dokonywać wspólnie z uczniami selekcji wiadomości;
6. przygotowywać notatki zawierające najistotniejsze informacje;
7. powtarzać najistotniejsze wiadomości kilkakrotnie w czasie lekcji;

8. zapewnić dobre oświetlenie sali i miejsce na wprost nauczyciela – możliwość czytania z ust;
9. mówiąc do klasy, stawać w pobliżu ucznia;
10. zwracać się często do ucznia w czasie lekcji, zadawać pytania, aby zwiększyć jego koncentrację w czasie zajęć;

Ocenianie

1. Przygotowywane sprawdziany powinny dotyczyć mniejszej partii materiału.
2. Należy uwzględniać wysiłek i zaangażowanie ucznia w proces zdobywania wiedzy i nabywania nowych umiejętności.
3. Należy stosować oprócz oceny informację zwrotną od nauczyciela.
4. Należy ustalić kryteria oceniania uwzględniające występowanie obiektywnych trudności, wynikających z uszkodzenia słuchu i zakładać tolerancyjne podejście w następujących kwestiach:
  - formy argumentowania, uzasadniania, opiniowania z wykorzystaniem środków językowych,
  - budowania logicznej, spójnej struktury tekstów mówionych i pisanych,
  - błędów gramatycznych (składniowych, fleksyjnych i stylistycznych),
  - opanowywania na pamięć większych fragmentów tekstu,
  - posługiwania się mniejszym niż u słyszących rówieśników zasobem leksykalnym,
  - błędów merytorycznych wynikających ze słabego opanowania nowej, specjalistycznej terminologii,
  - umiejętności dostrzegania różnicy między językiem mówionym i pisany,
  - błędów wynikających z barier w przyswajaniu systemu fonologicznego.

Niedowidzenie

Wskazówki do pracy z uczniem – należy:

1. przygotowywać materiały pisane czcionką o odpowiedniej wielkości;
2. wydłużyć czas przeznaczony na samodzielną pracę z tekstem;
3. stosować kontrasty kolorystyczne;
4. udostępniać omawiany obiekt do indywidualnej obserwacji;
5. opisywać słownie (szczegółowo) obiekty, gdyż uczeń może nie zobaczyć ich istotnych elementów;
6. zadbać o miejsce blisko nauczyciela, aby uczeń mógł lepiej widzieć i słyszeć.

Ocenianie

1. Należy brać pod uwagę przede wszystkim aktywność ucznia, wkład pracy, zainteresowanie przedmiotem, systematyczność i pilność oraz wiadomości i umiejętności.
2. Przy ustalaniu oceny trzeba bazować na mocnych stronach ucznia.

3. Należy prowadzić elementy oceniania kształtującego w celu poinformowania ucznia, co już osiągnął, a nad czym jeszcze musi popracować – stosować informację zwrotną.

Uczniowie **zdolni** chętnie podejmują wyzwania i szukają nowatorskich rozwiązań. Nauczyciel może stać się przewodnikiem wskazującym wiarygodne źródła informacji i sposób ich wykorzystania. W pracy z takimi uczniami nauczyciel może korzystać z następujących form:

- **zajęcia pozalekcyjne** – konkursy, olimpiady, turnieje, koła zainteresowań itp. – poprzez przydzielanie dodatkowych zadań;
- **prezentacje multimedialne** – zainteresowani uczniowie mogą przygotować materiały, którymi są szczególnie zainteresowani, wykraczające poza podstawę programową;
- **pomoce dydaktyczne** – przygotowanie i przedstawienie na zajęciach – ciekawa forma wymagająca kreatywności ze strony wychowanków;
- **asystent nauczyciela** – może służyć pomocą nauczycielowi w realizacji zadań np. metodami aktywizującymi;
- **dodatkowe zadania** – np. przygotowanie ciekawej formy podsumowania tematu, działu (krzyżówki, quizy, rebusy itp.);
- **praca metodą projektów** – może wiązać się z realizacją treści nauczania, może jednak wynikać ze szczególnych zainteresowań czy uzdolnień ucznia; młodzież może zaproponować tematykę projektu.

VI. WYKAZ DOKUMENTÓW NIEZBĘDNYCH W PRACY NAUCZYCIELA EDUKACJI DLA BEZPIECZEŃSTWA

1. **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej** z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz.U. z 2017 r., poz. 1575).
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2009 r. w sprawie przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy (Dz.U. nr 139, poz. 1132).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (Dz.U. nr 139, poz. 1131).

Wyciąg:

- §1. 1. Podczas zajęć edukacyjnych z edukacji dla bezpieczeństwa obejmujących prowadzenie ćwiczeń w zakresie udzielania pierwszej pomocy w oddziałach liczących więcej niż 30 uczniów obowiązuje podział na grupy.
2. Oddziały liczące nie więcej niż 30 uczniów mogą być dzielone na grupy podczas ćwiczeń, o których mowa w ust. 1, za zgodą organu prowadzącego szkołę, z zastrzeżeniem ust. 3.
3. W szkole specjalnej i oddziale specjalnym w szkole ogólnodostępnej oraz w szkole integracyjnej w oddziale integracyjnym w szkole ogólnodostępnej podczas ćwiczeń, o których mowa w ust. 1, obowiązuje podział na grupy z tym, że grupa nie powinna liczyć mniej niż 5 uczniów.
- § 2. W czasie ferii letnich dla uczniów, którzy ukończyli pierwszą klasę zasadniczej szkoły zawodowej, liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego lub technikum, mogą być organizowane specjalistyczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa na zasadach określonych w przepisach w sprawie warunków, jakie muszą spełniać organizatorzy wypoczynku dla dzieci i młodzieży szkolnej, a także zasad jego organizowania i nadzorowania.
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 czerwca 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (Dz.U. z 2017 r., poz. 1239).

6. Ustawa z dnia 8 września 2006 r. O Państwowym Ratownictwie Medycznym.

7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534).

Bibliografia

1. Bogdanowicz M., Adryjanek A., *Uczeń z dysleksją w szkole*, Gdynia 2005.
2. Dylak S., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Warszawa 2000.
3. Komorowska H., *O programach prawie wszystko*, Warszawa 1999.
4. *Mini-max o dysleksji*, red. D. Mielcarek, Wyd. Sevent-Sea, Warszawa 2006.
5. Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką*, Warszawa 1997.
6. Niemierko B., *Ocenianie bez tajemnic*, Warszawa 2002.
7. Pielachowski J., *Jak napisać program nauczania?* „Głos Nauczycielski” 1999, nr 7.